

ВСТУП

Особливості сучасних процесів глобальної інтеграції України в світове співтовариство, оновлення духовних пріоритетів, перехід до нової освітньої парадигми, заснованої на зміні стилю професійного мислення, стимулюють появу модернізаційних ідей, визначають провідні тенденції розвитку сучасної вищої архітектурної освіти. Її метою нині вважають не вузькопрофільну підготовку, а загальнокультурний, особистісно й соціально значущий розвиток творчого потенціалу особистості фахівця, формування його професійної компетентності та неповторного творчого методу, заснованого на образотворчій грамотності.

Професійна підготовка сучасних архітекторів має відповідати гуманістичній концепції, яка вбачає сенс освіти, її зміст як умову особистісного самовираження й самоствердження людини, творчої самореалізації особистісного “Я” майбутнього фахівця. До гуманітарних аспектів такої освіти належать: розвиток духовних сил і здібностей, які дозволяють людині жити в суспільстві, формування емоційно-ціннісних установок, адаптованих до соціальних умов, забезпечення можливостей для духовного, професійного розвитку та самореалізації, оволодіння засобами, необхідними для досягнення інтелектуально-моральної свободи, творчої індивідуальності й особистої автономії. Принципово новим явищем сьогодні визначають образотворчу культуру архітектора як компонент його професійної культури, яка має на меті реалізацію як потреб суспільства в організації просторового середовища проживання, так і окремого фахівця – в саморозвитку, забезпеченні власних потреб утвердження у професії. Тому сутність гуманістичних аспектів образотворчої підготовки майбутніх архітекторів у вищій технічній школі полягає в поєднанні різних форм духовного освоєння реальності, використанні різнопланових джерел інформації, спрямованості на формування не лише знань, умінь та навичок, але й особистісно-компетентнісних якостей студентів: інтелектуальних, моральних, волевих, креативних, відкритості навчання, яке ґрунтується на полікультурному мисленні та професійних цінностях, що репрезентують різні світогляди й установки, органічному поєднанні в навчально-виховному процесі локального та глобального, національного та загальнолюдського, традиційного та інноваційного.

Культурологічні орієнтири образотворчої підготовки майбутніх архітекторів визначають її предметом не вивчення пам'яток культури і матеріального життя, не логічні поняття й категорії мистецтвознавства, а людину як особистість і людину в суспільстві, адже професійна діяльність архітектора пов'язана насамперед з потребами людини, забезпеченням оптимальних умов життя, діяльності та відпочинку. Вже у процесі навчання архітектор має отримати науково обґрунтований прогноз про основні категорії споживачів його професійних послуг, їхні особистісні якості та духовні потреби. Програми історико-художніх дисциплін, професійно зорієнтованих для архітектурних спеціальностей, повинні мати широкий культурологічний інтегративний характер, реалізуючи завдання формування загальної культури особистості,

її інтелектуальний і духовний розвиток, набуття вмінь сприймати духовні цінності людства, бачити їх у мистецьких творах, виховання культури художнього мислення і сприйняття, засвоєння способів інтелектуальної діяльності для подальшої самоосвіти і саморозвитку в образотворчій сфері.

У межах культурологічної освітньої парадигми нині соціалізується архітектурна освіта з перетворенням її на ефективний засіб отримання професії перед виходом на ринок праці, на якому постійно підвищуються вимоги не лише до загальнокультурного, але й творчого рівня працівників, до широти їхнього світобачення, готовності гнучко реагувати на соціальні вимоги, здатності саморозвиватись та утверджуватись у полікультурному просторі архітектури. Позиції культурологічної парадигми розширюють межі традиційної образотворчої підготовки: по-перше, завдяки активізації не тільки чуттєвого сприйняття світу, а й відтворення культурної діалектики самого процесу пізнання; по-друге, світоглядний характер культурологічної освіти визначає необхідність існування в її складі не тільки духовних форм людської діяльності, а й природничих знань, технологій предметного середовища, продуктів соціально-економічного розвитку суспільства, що розглядаються у загальнокультурному вимірі. Культурологічний підхід у педагогіці вищої школи вбачає також у завданнях виховання й буденні, повсякчасні потреби людини, які вимагають осмислення і проектування нею власної поведінки.

Вивчаючи історію класичної мистецької освіти (Є. Белютін, В. Гамаюнов, А. Дейнека, Л. Миронова, Н. Молева, М. Ростовцев) та історичні традиції художньо-графічної підготовки фахівців (Н. Адаскіна, І. Бартенев, Г. Веслополова, М. Макарова, О. Максимов, М. Соколов), можна виокремити проблему образотворчої підготовки архітекторів і розглянути її у взаємозв'язку із сучасними тенденціями вищої мистецької школи.

Систематизація й аналіз наукових доробків І. Азіз'ян, Ю. Асєєва, Т. Ковальчук, В. Лісовського, Т. Малік, К. Мельникова, І. Ніколаєва, О. Пасічник, С. Хан-Магомедова, які висвітлюють історію розбудови системи європейської та вітчизняної вищої архітектурної освіти, дають змогу визначити основні етапи становлення світових та українських архітектурних шкіл. Наукові праці російських педагогів та архітекторів (І. Бартенев, Б. Бархін, О. Іконніков, К. Кияненко, В. Кринський, Д. Мелодинський, О. Степанов, В. Ткачов, В. Шимко) та дисертаційні розробки останніх років (Л. Зорін, О. Максимов, Ф. Новіков, Б. Карев, В. Соняк) є джерелом розуміння важливих етапів розвитку архітектурно-педагогічної думки, дають змогу прослідкувати історичну зумовленість та об'єктивність подолання сучасної кризи архітектурно-художньої освіти. Наукові праці Н. Кондель-Пермінової, О. Конопльової, З. Гіптерс, С. Волкова, О. Павлової, О. Попика, С. Нікуленка, Р. Шагала, наукові видання університетів стосуються проблем розвитку й формування системи професійно-художньої освіти в Україні, а також дизайнерської освіти (О. Боднар, О. Бойчук, С. Мигаль, В. Прусак, А. Чебикін, М. Яковлев).

Історичні передумови і сучасний стан архітектурної освіти досліджено на основі теоретичних і практичних розробок відомих учених і архітекторів В. Абизова, Є. Асса, М. Бєвза, В. Вадімова, Ю. Гнедовського, М. Дьоміна, В. Єжова, Г. Лаврика,

О. Лесика, В. Мещерякова, Т. Панченко, З. Підлісного, Б. Посацького, В. Проскурякова, А. Пучкова, Г. Ревзіна, О. Ремізової, А. Рудницького, Л. Скорик, В. Тимофієнко, В. Уреньова, І. Фоміна, Б. Черкеса, І. Шпари, В. Штолька, С. Шубович та ін.

Для створення повноцінної картини історії становлення архітектурної освіти в Україні вагомим є огляд низки наукових досліджень, у яких висвітлено історичний розвиток архітектури України (В. Вечерський, В. Дахно, В. Єжов, А. Мардер, В. Самойлович, І. Середюк, В. Чепелик). Виявлено, що в Україні перші теоретичні узагальнення з питань національної архітектури розробили на початку ХХ ст. відомі художники й мистецтвознавці (Г. Васильківський, Г. Лукомський, О. Слэстіон, І. Труш), архітектори (В. Кричевський, Д. Дяченко, П. Альошин, К. Жуков, І. Левинський, О. Лушпинський, О. Молокін, С. Тимошенко).

Ці та інші наукові джерела дають змогу встановити, що образотворча підготовка постійно була значущим компонентом системи формування фахівців архітектури, проте її рівень не завжди був високим, а узагальнення наукових основ такої підготовки у вітчизняній системі архітектурної освіти є недостатнім та неповним, що й зумовило потребу в цьому дослідженні.

У вирішенні проблеми ефективної та якісної образотворчої підготовки майбутніх архітекторів з погляду вимог сучасності особливо вагомим значення набувають педагогічні праці вітчизняних учених у галузі професійної та мистецької освіти (А. Алексюк, І. Бех, В. Бондар, С. Гончаренко, І. Дичківська, В. Лозова, В. Орлов, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Шевнюк), зокрема для розроблення концептуальних засад професійної підготовки фахівців у вищій школі та розгляду теоретико-методологічних проблем неперервної професійної освіти (А. Бойко, І. Гавриш, І. Зязюн, Л. Кравченко, Н. Ничкало, С. Сисоєва).

Образотворча підготовка майбутніх архітекторів нині має враховувати провідні ідеї:

– інноваційності як удосконалення підготовки завдяки впровадженню нових технологій навчання, які зможуть забезпечити зміну стереотипів поведінки і мислення, підходів до навчання й набуття власного досвіду, самовизначення і самовдосконалення, а також розвитку наукових досліджень, технічного переобладнання навчального процесу;

– професіоналізації, що актуалізує її розгляд у руслі концепції творчого методу архітектора, завдяки чому оновляться зміст, принципи, форми і методи навчання, з метою переходу від “підготовки проєктантів-виконавців” до гуманістичної ідеології вільної фундаментальної фахової освіти; стане можливим синергетичне взаємопоєднання образотворчої та фахової професійної підготовки у системі архітектурної освіти;

– модернізації освітніх процесів згідно із положеннями Болонської декларації, що полягає у приведенні системи вищої архітектурної школи у відповідність до єдиних стандартів з метою створення загальноєвропейського освітнього простору, укріпленні зв'язків з творчими спілками архітекторів, дизайнерів, художників, участь у міжнародних проєктах і конкурсах, розширенні творчого партнерства з провідними архітектурними й дизайнерськими школами, підвищенні ефективності

роботи зі службами маркетингу і реклами, презентації проектів у інформаційній мережі Internet;

– креативності, що відображає сучасне постмодерне розуміння педагогічного процесу, а в архітектурній освіті передбачає формування винахідницького складу мислення, інтегрування художнього й конструктивного аспектів творчості, своєрідності архітектурної обдарованості майбутнього фахівця.

Закономірності і тенденції процесу образотворчої підготовки майбутніх архітекторів у системі неперервної професійної освіти обумовлюються інтеграцією філософського, педагогічного, історичного та мистецького знання та застосуванням загальнонаукових і конкретнонаукових методологічних положень системного, синергетичного, інтегративного, особистісного, інформаційного та компетентнісного методолого-теоретичних підходів.

Пропоноване монографічне дослідження є спробою обґрунтувати на визначених вище засадах авторську концепцію образотворчої підготовки майбутніх архітекторів у технічному ВНЗ у єдності її методологічних, теоретичних і технологічних аспектів.